

Nr 272.

Ankom till riksdagens kansli den 23 november 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion.

Driftbudgeten.

Elfte huvudtiteln.

1:o) **Ersättning för förfogande över vissa fartyg.** I propositionen nr 334 (bilaga 10, punkt 1, s. 65—67 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 19 oktober 1945) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Ersättning för förfogande över vissa fartyg å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 250 000 kronor.

Genom beslut den 18 oktober 1940 förordnade Kungl. Maj:t med stöd av 4 § allmänna förfogandelagen, att nio närmare angivna norska ångfartyg, liggande i Göteborgs och Malmö hamnar, skulle tills vidare, intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, upplåtas till kronan. Tillika föreskrev Kungl. Maj:t, att fartygen under tiden för förfogandet skulle behandlas såsom svenska fartyg, varjämte Kungl. Maj:t uppdrog åt statens trafikkommission att under samma tid omhänderhava fartygen samt meddela närmare föreskrifter angående användningen av desamma.

Sedan överenskommelser träffats med norska vederbörande angående ersättning i anledning av förfogandet i vad avsåg åtta av de nio rekviderade fartygen har riksdagen till bestridande av de å tiden intill den 31 december 1944 belöpande ersättningarna anvisat tillhoppa 14 565 000 kronor. Av de åtta fartygen har sedermera ett förlist.

Genom beslut den 14 september 1944 förklarade Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:ts genom beslutet den 18 oktober 1940 meddelade förordnande om upplåtelse till kronan av däri angivna norska fartyg skulle upphöra att gälla den 15 oktober 1944, varjämte Kungl. Maj:t uppdrog åt trafikkommissionen att å kronans vägnar till sistnämnda dag uppsäga överenskommelserna om

ersättning för förfogandet över de sju fartyg, i fråga om vilka överenskomelser då förelågo.

Sedermera har Kungl. Maj:t den 6 oktober 1944 bemyndigat trafikkommissionen att dels beträffande det fartyg, varom överenskommelse om ersättning tidigare icke träffats, underteckna sådan överenskommelse, dels i anslutning därtill till den 21 oktober 1944 eller så snart därefter, som förhållandena det medgäve, uppsäga överenskommelsen, dels ock av medel, som tidigare ställts till förfogande för bestridande av kostnaderna för de övriga norska fartygen i anledning av förfogandet, utbetala ersättning enligt överenskommelsen för tiden intill dess fartyget återlämnades.

Kungl. Maj:t har därefter — sedan trafikkommissionen anmält, att ifrågasvarande fartyg måst undergå vissa reparationer och besiktningar innan desamma kunnat återlämnas i det skick, som angivits i de rörande fartygen träffade överenskommelserna om ersättning för förfogandet, samt att kostnaderna härför beräknades uppgå till omkring 615 000 kronor — genom beslut den 1 juni 1945 bemyndigat kommissionen att för bestridande av dessa kostnader få disponera förefintliga behållningar av å tilläggsstat för budgetåren 1943/45 anvisade anslag till Särskilda omkostnader för vissa fartyg och till Ersättning för förfogande över vissa fartyg.

I skrivelse den 27 september 1945 har *trafikkommissionen* anfört, att det numera visat sig, att kostnaderna i samband med återställandet av fartygen uppginge till större belopp än vad kommissionen tidigare haft anledning att räkna med samt att de å anslagen kvarstående medlen icke helt täckte kostnaderna i fråga. Sålunda funnos å anslagen den 1 juli 1945 disponibla 188 355 kronor 28 öre. Under innevarande budgetår hade anslagen genom verkställda inbetalningar ökat till 246 245 kronor 7 öre. Härav hade emellertid under budgetåret utbetalats sammanlagt 221 045 kronor 73 öre, varför behållningen uppginge till 25 199 kronor 34 öre. För likvidering av ytterligare kostnader beräknades åtgå i runt tal 275 000 kronor. På grund härav har kommissionen hemställt, att ytterligare 250 000 kronor måtte anvisas för bestridande av kommissionens utgifter för ifrågasvarande ändamål.

Av en av trafikkommissionen därefter ingiven promemoria framgår, att de ytterligare kostnader, varmed kommissionen räknat, avse vissa utgifter för fartygens drift och reparationer om i runt tal 114 000 kronor samt i övrigt en ej reglerad ersättning till norska legationen på grund av sämre positioner för vissa fartyg, vilket medfört ökade kostnader för återställandet, ävensom ytterligare kostnader för felande inventarier och förnödenheter vid fartygens återlämnande.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

De medel som hittills anvisats för att bestrida kostnaderna för förfogandet över ifrågasvarande fartyg hava visat sig icke förslå för ändamålet. På sätt trafikkommissionen hemställt synes ytterligare medel därför böra anvisas. Enligt vad jag inhämtat komma några utgifter i anledning av förfogandet utöver dem, för vilkas täckande medel nu begärts, icke att uppstå. Då det sålunda nu gäller att slutligen reglera statens utgifter i anledning av förfogandet, synes det lämpligt att medel anvisas under endast ett anslag, oaktat

kostnaderna enligt tidigare gjord uppdelning bort med hänsyn till sin natur bestridas från skilda anslag. Jag förordar alltså anvisande av endast ett anslag, vilket lämpligen bör benämnas Ersättning för förfogande över vissa fartyg. Storleken av anslaget torde i enlighet med trafikkommissionens hemställan bestämmas till 250 000 kronor.

Med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hemställer utskottet,

Utskottet.

att riksdagen må till *Ersättning för förfogande över vissa fartyg* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 250 000 kronor.

2:o) **Åtgärder för utökning av vinterproduktionen av tegel.** Kungl. Maj:t har (punkt 2, s. 67—69) föreslagit riksdagen att till Åtgärder för utökning av vinterproduktionen av tegel å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *S. J. Vigelsbo m. fl.* väckt motion (II: 647), vari hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vid fördelningen av det ifrågavarande reservationsanslaget föreskriva sådana villkor, att syftet med motionen kan uppfyllas.

I syfte att under vintern 1942/43 åstadkomma en för den avsedda bostadsbyggnadsverksamheten under angivna tid erforderlig ökning av tegelproduktionen i landet ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 13 november 1942 ett belopp av 125 000 kronor till förfogande för statens byggnadslånebyrå att av byrån användas till ersättningar åt sådana tegelbruk, som i normala fall bedreve tillverkning endast under den varmare årstiden men som förklarade sig villiga bedriva produktion även under vintern. Ersättningen avsågs skola utgå för ökade bränslekostnader, förluster på sönderfruset tegel m. m. med sammanlagt 10 kronor för 1 000 tegel. Angivna belopp å 125 000 kronor har sedermera täckts genom ett av riksdagen beviljat anslag å motsvarande belopp.

I skrivelse den 4 oktober 1944 anmälde statens industrikommission, att en ökning av den beräknade produktionen av tegel under vintern 1944/45 vore erforderlig för att tillgodose behovet av tegel för byggnadsarbeten under angivna tid men att en ökad produktion under vintern vore förenad med vissa merkostnader. Kommissionen hemställde i anledning härav, att ett belopp av 400 000 kronor måtte ställas till kommissionens förfogande för att enligt grunder, som tillämpades för stödet åt tegeltillverkningen under vintern 1942/43, användas för en utökning av tegelproduktionen under vintern 1944/45. Genom beslut den 13 oktober 1944 ställde Kungl. Maj:t det av industrikommissionen begärda beloppet till kommissionens förfogande att användas för ifrågavarande ändamål. Beloppet har sedermera täckts genom ett av riksdagen beviljat anslag.

I skrivelse den 26 september 1945 har *industrikommissionen* anfördt, att stödet åt tegeltillverkningen under vintern 1944/45 medfört, att omkring 32 miljoner tegel tillverkats utöver den normala produktionen och att därigenom byggnadsverksamheten under samma vinter i stort sett kunnat upprätthållas. Under år 1945 hade till den 1 september levererats över 260 miljoner murtegel och det kunde förväntas att tillverkningen, som år 1944 uppgått till omkring 400 miljoner sten, komme att öka under 1945. Trots detta kunde man dock befara betydande svårigheter i början av 1946, när tegelbruken icke beräknats ha några större kvantiteter i lager vid 1945 års slut och flertalet bruk komme att återupptaga driften först under våren 1946.

För undvikande av ett betydligt försämrat försörjningsläge syntes det därför nödvändigt, har kommissionen vidare framhållit, att söka åstadkomma en ökning i produktionen av tegel ävensom av därmed jämförlig byggnadssten utöver normal tillverkning jämväl under kommande vinter. En undersökning av möjligheterna härutinnan hade givit vid handen, att tegelfabrikanterna vore villiga till en dylik produktionsökning under samma förutsättningar som tidigare gällt, d. v. s. att särskild gottgörelse lämnades enligt tidigare grunder och att erforderligt bränsle ställdes till förfogande. En dylik merproduktion kunde bräknas komma att uppgå till omkring 30 miljoner tegel. Bränslekommissionen hade efter samråd medgivit, att det bränsle som ansetts erforderligt för merproduktionen skulle kunna tillhandahållas.

På grund av vad sålunda anförts har *industrikommissionen* hemställt, att ett belopp av 400 000 kronor måtte ställas till kommissionens förfogande för att enligt i huvudsak samma grunder som tillämpats för stödet åt tegeltillverkningen under vintern 1944/45 användas för en ökning av produktionen av tegel och därmed jämförlig byggnadssten under vintern 1945/46.

Departementschefen har anfördt följande.

Av den av *industrikommissionen* lämnade redgörelsen för försörjningsläget i fråga om murtegel framgår, att en brist på sådant tegel kan befaras uppstå under den stundande vintern om ej särskilda åtgärder vidtagas för en ökning av produktionen. Med hänsyn till vikten av att byggnadsproduktionen icke på grund av brist på tegel minskas, synes det nödvändigt att söka befrämja en ökad produktion av murtegel. Jag är därför beredd att biträda kommissionens förslag, att viss ersättning för ökade bränslekostnader och för förluster på sönderfruset tegel m. m. lämnas sådana tegelbruk, som i normala fall bedriva tillverkning endast under sommaren men som förklara sig villiga att uppehålla produktionen även under vintern. Ersättning synes böra utgå enligt i huvudsak de grunder som tillämpades under vintern 1944/45.

Industrikommissionen har angivit medelsbehovet till samma belopp som anvisades föregående år eller 400 000 kronor. Då merproduktionen av tegel i vinter beräknades bliva av ungefär samma storlek som under vintern 1944/45 synes anledning icke föreligga att frångå kommissionens kostnadsberäkning.

Jag förordar sålunda, att 400 000 kronor anvisas för ifrågavarande ändamål.

Till stöd för det i *motionen II: 647* framställda yrkandet har anförts huvudsakligen följande.

Kungl. Maj:ts föreliggande förslag motiveras med farhågor för att tillgången på tegel för byggnadsändamål i annat fall skulle bli otillräcklig. Av erhållna uppgifter framgår, att flera tegelbruk under det senaste året icke kunnat fullgöra nämnvärda leveranser av tegelrör för täckdikning och dränering. Orsaken härtill har uppgetts vara att denna tillverkning icke varit lönande gentemot produktionen av tegel för byggnadsändamål. Även om en tillfredsställande produktion av mur- och taktegel är så önskvärd, att åtgärder för att stimulera densamma böra vidtagas, är dock täckdikningen så pass viktig ur hela samhällets synpunkt, att tillverkningen av tegelrör icke bör eftersättas.

Med hänsyn till de ovan lämnade uppgifterna synes det lämpligt, att sådana villkor fästas vid ifrågavarande anslag, att tegelbruk, som komma i åtnjutande av bidrag, böra åläggas att producera tegelrör för täckdikning och dränering i viss relation till tidigare tillverkning.

Utskottet tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

Utskottet.

Med anledning av motionen II: 647 har utskottet under hand inhämtat upplysningar i ärendet från lantbruksstyrelsen, industrikommissionen, bränslekommissionen och priskontrollnämnden. Frågan om en ökning av tillverkningen av tegelrör synes enligt vad härvid framgått icke blott vara beroende av att erforderliga kvantiteter bränsle kunna ställas till förfogande utan även sammanhännga med att tegelbrukens behov av arbetskraft kan tillgodoses. Från olika håll har starkt understrukits, att en ökning av tegelrörproduktionen icke finge medföra en minskning av murtegelproduktionen. Priskontrollnämnden har upplyst, att i vissa fall framställningar inkommit till nämnden om höjning av prisen å tegelrör vid utökad tillverkning, under förutsättning likväl att någon minskning av vederbörade företags produktion av murtegel icke härigenom skulle uppkomma. I dessa fall har priskontrollnämnden enligt vad utskottet inhämtat ställt sig tillmötesgående till de gjorda framställningarna. Från bränslekommissionen har utskottet erhållit den upplysningen, att utsikter finnas att erforderligt bränsle kan för ändamålet ställas till förfogande under nästa år. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att en rationellt organiserad samverkan mellan producenter och konsumenter av tegelrör för jordbrukets behov måhända skulle vara ägnad att befordra en ökad produktion på området, enär producenterna härigenom skulle få en bättre överblick över avsättningsmöjligheterna.

Då det är av största betydelse såväl för byggnadsverksamheten som för jordbruksnäringen att produktionen av mur- och taktegel samt tegelrör hålles på en sådan nivå, att efterfrågan i största möjliga mån kan tillgodoses, utgår utskottet från att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga och vad därmed står i samband allvarlig uppmärksamhet samt vidtager de åtgärder, som kunna för ändamålets tillgodoseende befinnas erforderliga. Med vad sålunda anförts torde motionen II: 647 få anses besvarad.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

a) att riksdagen må till *Åtgärder för utökning av vinterproduktionen av tegel* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor;

b) att motionen II: 647 må anses besvarad med vad utskottet här ovan anført.

Stockholm den 23 november 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Sven Larsson, Karl Andersson, Mannerskantz, Heiding, Gustaf Karlsson, Emil Petersson, Johan Eric Ericson, Gustav Emil Andersson, Rosenberg* och *Gunnar Andersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Persson* i Tidaholm, *Pettersson* i Dahl, *Malmberg* i Skövde, *Viklund* och *Holmström*.
